

HUDECOVÁ, D., & LABISCHOVÁ, D.

Nebojme se výuky moderních dějin. Nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování.

Praha : SPL – Práce, 2009.

Denisa Labischová z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě a Dagmar Hudecová z Výzkumného ústavu pedagogického v Praze připravily v roce 2009 publikaci s názvem „Nebojme se výuky moderních dějin“ s podtitulem „Nejnovější soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování.“ Publikaci zabývající se aktuální problematikou dějepisného vyučování můžeme zařadit do kategorie metodických příruček. Informační náplň textu přispívá k vyplnění mezery v oboru a poskytuje oporu výuce dějepisu. Text je rozdělen do tří ucelených kapitol, obsahuje čtyři přílohy a má 79 stran.

První část publikace autorky nazvaly Postavení nejnovějších a soudobých dějin v systému současného dějepisného vyučování. V úvodní kapitole jsou prezentovány klíčové důvody, které čtenáře vedou k zamyšlení se nad postavením moderních dějin v dějepisné výuce. Čtenář si má uvědomit myšlenku, že není na místě, aby výuka této problematiky vyvolávala v učitelích rozpaky a nevoli. Autorky kladou důraz na tezi, že výuka nejnovější historické periody kultivuje historické vědomí žáků. Upozorňují, že „historická skutečnost starších dějin je zdánlivě objektivizována hodnocením historické vědy. Avšak každé hodnocení historické události provedené na základě i nejodpovědnější historické kritiky je vyjádřením o věcech veřejných a určené veřejnosti, tj. vyjádřením politickým“ (s. 4). Tím je řečeno, že dějepis je předmětem politickým, což si prostředí českého školství často neuvědomuje. V tomto kontextu se publikace odvolává například na RVP ZV, kde je řečeno, že důraz výuky má být kladen „především na dějiny 19. a 20. století, kde leží kořeny většiny současných společenských jevů“ (s. 5). V podobném smyslu se ve své práci *Manuál pro tvorbu školního vzdělávacího programu – Vzdělávací obor dějepis*, vyjádřil společně s Hudecovou i Beneš. Právě úvahu, že dějiny 19. a zejména 20. století přímo determinují naši současnou realitu, shledávám v první kapitole jako klíčovou. V úvodu knihy na druhou stranu postrádám zmínění vazby výuky moderních dějin na tvorbu národní identity, jak ji uchopil ve své stati *Poznámky k výuce soudobých dějin v ČR a jejích problémech* například Nenička (2010). Interpretace minulosti je totiž podstatným prostředkem k tvorbě národní identity. Tuto absenci chápu jako pochopitelnou, jelikož aspekt národní identity i například ideologických posunů ve výkladu dějin Labischová zmínila spolu s kolegyní z Ostravské univerzity v Ostravě Gracovou už v roce 2008 v *Příručce ke studiu didaktiky dějepisu*.

Autorky upozorňují, že i přes mnohé apely odborníků na výuku moderních dějin na ně stále není ve výuce kladen dostatečný zřetel, což potvrzuje od poloviny devadesátých let dodnes Česká školní inspekce. Úvodní kapitola se totiž dále věnuje také současné praxi výuky moderních dějin. Dále text plynule navazuje na současnou situaci podkapitolou, která hovoří o tom, že učitelé nejsou přesvědčeni, že soudobé dějiny jsou skutečnými dějinami, jelikož nejsou dostatečně zhodnoceny a obtížně

152 odlišujeme podstatné od méně podstatného (s. 9). Důležité je také zjištění, že učitelé při výuce moderních dějin musí riskovat, jelikož jsou nuceni k vlastním postojům a stanoviskům bez jakékoliv opory o autoritu. S tím souvisí i to, že učitelé se domnívají, že soudobé dějiny příliš neovládají a neorientují se v nich (s. 10–11). To jsou základní teze první kapitoly, které jistě správně odhalují problematické uchopení výuky současných dějin. V tomto místě ovšem výše uvedená tvrzení nejsou podepřena žádným empiricko-výzkumným šetřením realizovaným nejlépe kvalitativním dotazováním učitelů. Mohlo by z něho alespoň tzv. pod čarou procentuálně vyplynout, kolik učitelů má s kterou kategorií výuky moderní periody problémy. Nicméně si uvědomuji, že takové dotazování bude náročné minimálně z hlediska ochoty učitelů se takového výzkumu účastnit. Například proto, že sám učitel má se studovanou dobou vlastní živou zkušenost. V úvodu závěrečného pojednání se autorky stručně věnují postavení dějepisu v kurikulu v některých evropských zemích.

Druhá a nejstručnější část publikace nese název *Specifické rysy soudobých dějin*. Je zde nastíněno šest základní rysů, které jsou charakteristické pro moderní dějiny. Jedná se především o velké množství různorodých informací, které jsou často dostupné, žáci je totiž mohli zažít. Řada informací je ovšem nedostupná, jelikož podléhá režimu utajení, nebo byly v chvatném běhu moderní doby záměrně zničeny. Toto upozornění podle mého názoru v textu chybí. Autorky dále uvádí, že na informovanost mají velký vliv média. Stejně tak sdělují, že některé interpretace mohou být stále citlivé pro současnost. Proto informace nejsou názorově indiferentní. Z hlediska koncepce publikace působí stručnost druhé části oproti první a třetí části poněkud nevyváženě.

Třetí, nejrozsáhlejší, část je nazvána *Edukační činnosti při vyučování moderních dějin*. Pojednává o výběru a uspořádání učiva, o správné práci a prezentaci dobové fotografie, karikatury a plakátu. Inspirativně nabádá k využití filmového materiálu, televize, internetu a v neposlední řadě orální historie. Jako důležitý bod knihy vnímám doporučení kombinovat při výuce dějin 20. století chronologický přístup se synchronním přístupem. Na tuto potřebu upozornil i Stradling (2003), když se odvolával na převládající chronologickou linku dějin 20. století ve výuce, která se nejčastěji vyskytuje v kurikulu různých zemí. Stradling dále nechce vnímat výuku dějin jen jako prezentaci politického aspektu, ale upozorňuje na věnování se i jiným společenským tématům. Jako přínosnou hodnotím inspirativní sadu dobových fotografií, které dobový kontext cenzuroval, retušoval nebo poskytoval k účelové fotomontáži. Zajímavá je myšlenka reprezentativnosti fotografie, která může vést k mylné interpretaci jevu. Autorky podle mého mínění opomíjí alespoň náznakem zmínit mediální vliv, který na recipienta prostřednictvím plakátu nebo fotografie působí. Tímto vlivem se ovšem nezabývá mnoho dalších textů o využití médií v didaktice dějepisu. Zmínili jej například Jirák a Köpplová (2003) v rámci studia masové komunikace a historických proměn výzkumu mediálních účinků.

V dějepisném vzdělávání stále přetrvává snaha podat ucelený a jediný správný obraz minulosti. To ovšem není dost dobře možné, natož u moderních dějin, které jsou neukončené a neuzavřené. Ve třetí kapitole se čtenář dočká i připomenutí klíčového

multiperspektivního pohledu. Podstatou této metody je snaha představit jednotlivé historické události a jevy z pohledu různých národnostních či sociálních skupin. Multiperspektivu studoval opět Stradling a pozornost jí věnuje i Rada Evropy v Doporučení Rady Evropy o výuce dějepisu v Evropě v 21. století, které bylo přijato výborem ministrů dne 31. října 2001. Toto pojetí na Radu Evropy jsem v příručce postrádal.

Oceňuji kapitolu věnovanou využití orální historie. Beseda s pamětníky je práce s odrazem lidské minulosti popsané slovy a je vhodné ji do výuky moderních dějin zařadit. Autorky odmítají orální historii pouze jako pasivní poslech narátora. Beseda s pamětníkem musí předcházet přípravná fáze, kdy se žáci s tématem seznámí a nachystají si dotazy. Ty pak mohou na konci besedy klást. Menší nedostatky vnímám v pasáži, kde se pojednává o důvěryhodnosti prezentovaného slova narátorem. Musíme brát v úvahu, že lidská paměť působí selektivně. Autorky upozorňují, že k výpovědi musíme přistupovat se skepsí a podstoupit kritice i další prameny, výpovědi komparovat a teprve potom dojít k přesnějším závěrům. Opominají ovšem, že pamětníkovy zážitky vnikaly v době se specifickým kulturním, společenským a politickým rámcem, z něhož nelze výpověď vytrhovat. Výpověď bývalého příslušníka StB bude pravděpodobně jiná než výpověď politického vězně. Obě mají ovšem svoji vypovídající hodnotu. Stejně tak je to s psaným materiálem. Archiválie z proveniencce KSČ vznikla ve specifickém kontextu doby a situaci popíše zcela jinak než kniha vzpomínek popisující tutéž situaci z pozice disidenta. Výpověď narátora tedy nelze vytrhovat z kontextu jako lživou, zavádějící nebo stoprocentně objektivní. Důkladnější rozbor výše uvedeného v publikaci podle mého názoru chybí, což je ovšem pochopitelné kvůli omezenému prostoru věnovanému tomuto aspektu. V historické vědě tuto problematiku zmínil třeba Bursík (2006).

Menší výtku mám k absenci důrazu na regionální charakter výuky dějepisu. Moderní dějiny přímo nabízí žákům studium blízkého regionu a mohou odkazovat na projektovou výuku, kdy se žáci zaměří na regionální problém studovaného období. Na příkladu politických procesů Kaplan (Cuhra & Kopeček, 2003) uvedl v rozhovoru vydaném ve sborníku ku příležitosti svých pětasedmdesátých narozenin, že problematika politických procesů byla už zpracována natolik, že se o ní má učit a badatelé se mají zaměřit na regionální analýzy.

Publikaci „Nebojme se výuky moderních dějin“ shledávám jako cennou a přínosnou. Struktura práce je přehledná a díky tomu se v ní čtenář rychle orientuje. Jazyková a stylistická úroveň je odpovídající a bezproblémová. Vysvětlení jevů a termínů je přímočaré a publikace nehýří akademickým jazykem, což napomáhá čtivosti práce a zaměřuje se na cílovou skupinu, kterou jsou především učitelé dějepisu na druhém stupni základních škol a na gymnáziích. Moderní dějiny mají být pomocí této příručky učitelům představeny jako klíčová epocha nutná pro uchopení naší vlastní současnosti. Není ji možné opomíjet nebo bagatelizovat. Příručka nabízí široké spektrum námětů, které učitel může využít při výběru a uspořádání učiva, při práci s informačními zdroji (důraz je kladen na využití plakátů, obrázků, karikatur i filmu a televize). Ovšem stále se jedná jen o nástin vhodných a inspirativních prostředků a k důkladnému didaktickému využití musí čtenář (učitel) sáhnout k další odborné literatuře,

- 154 případně si znalosti rozšířit na odborných seminářích. Příručka reflektuje aktuální požadavky kladené na výuku soudobých dějin. Doporučuji ji zejména studentům oborů učitelství dějepisu a občanské výchovy, ale také oborovým didaktikům, učitelům a dalším zájemcům o studium novodobých dějin.

Marek Těšík
180957@mail.muni.cz

Literatura

- Bursík, T. (2006). *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!*. Praha: ÚDV PČR.
- Cuhra, J., & Kopeček, M. (2003). Jde o to, jestli se pravdě přibližujete. Rozhovor s Karlem Kaplanem. In J. Pernes (Ed.), *Po stopách nedávné historie: Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. Brno: Prius.
- Jirák, J., & Köpplová, B. (2003). *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Labischová, D., & Gracová, B. (2008). *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: FF OU.
- Nenička, L. (2010). *Poznámky k výuce soudobých dějin v ČR a jejich problémech*. Kalisz. Dostupné z <http://www.pctesin.cz/index.php?h=128950321972719411&m=126567642785683400>.
- Stradling, R. (2003). *Jak učit evropské dějiny 20. století*. Praha: MŠMT.